

Ainutlaatuinen filosofi

Emeritusprofessori Lauri Rauhala (1914–) on puolustanut ihmisen ainutkertaisuutta koko uransa ajan omassa psykologisessa ja filosofisessa työssään. Jussi Backman pitääkin Rauhalaan suomalaisessa tiedemaailmassa ainutlaatuisena, ehkä peräti ainutkertaisena ilmiönä.

Lauri Rauhala syntyi 13.9.1914 Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan rajalla sijaitsevassa Sievissä. Paikkakunta on tunnettu hengellisistä herätysliikkeistä, körttiläisyydestä ja vanhoillislestadiolaisuudesta sekä suurista perheistä. Lauri oli 11-lapsisen perheen nuorin. Hänen kasvattajiaan olivat vanhimmat sisarukset. Perheen lapset kasvoivat körttiläisessä hengessä.

Opintielle

Seitsemän vuotta myöhemmin vuonna 1921 Lauri aloitti nelivuotisen kansakoulun, josta hän selvisi vaivatta. Vanhempien sisarusten ansiosta hän osasi jo lukea, kirjoittaa ja laskea ennen kouluun menoaan. Tämän vuoksi hän saikin jättää ensimmäisen luokan väliin. Kansakoulun käytyään hän jatkoi kotitalon töissä.

Lauri Rauhala työhuoneessaan tammikuussa 2013.

Psykologiassa Lauri Rauhala nähdään johtavana suomalaisena tutkijana.

Rauhala hyväksyttiin 18-vuotiaana Kajaanin seminaariin viisivuotiseen kansakoulunopettajien koulutukseen. Pääsykokeisiin kutsutuista sadasta hakijasta hän sijoittui toiseksi parhaaksi. Kajaanin seminaarin rehtorina oli siihen aikaan säveltäjänä tunnettu **Martti Hela** (1890–1965). Kajaanissa Rauhala sai ensimmäisen kosketuksen ihmistieteisiin, kasvatustieteeseen, psykologiaan ja filosofiaan. Siellä koulutus oli jo kansainvälistäkin, sillä kurssi teki silloin opintomatkan Englannin yliopistokaupunkeihin.

Valmistumisensa jälkeen vuonna 1939 Rauhala toimi kolme viikkoa kansakoulun opettajana Oulussa. Opettajan ura katkesi, kun koulu talvisodan kynnyksellä otettiin sotilaskäyttöön ja miehet kutsuttiin asepalvelukseen.

Toisesta maailmansodasta Rauhala kertoo selvinneensä suhteellisen vähäisin henkisin vammoin. Komennus sotaväessä venyi viisivuotiseksi. Talvisodan ajan hän oli pääasiassa koulutuksessa. Väli rauhan ajan 1940–1941 Rauhala oli asevelvollisena sekä yleni upseeriksi ja joukkueenjohtajaksi.

Jatkosodan alussa kesällä 1941 hän haavoitui Rautjärven taistelussa jalkaan. Tämä säästi hänet vaaralliselta ja raskaalta hyökkäysvaiheelta. Asemasodan aikana hän toimi ensin joukkueenjohtajana etulinjassa. Sodan loppuvaiheessa työt vaihtelivat työstä esikunnassa ja talousupseerina.

Asemasotavaiheessa Rauhala hankki itselleen kirjallisuutta. Hän tentti kasvatustieteen arvo-

sanoja Helsingin yliopistoon professori **J. A. Hollolle** (1885–1985). Hollo tunnetaan myös maailmankirjallisuuden ja filosofian suomentajana. Syyskuussa 1944 tuolloin 30-vuotias Rauhala palasi siviiliin. Rauhala teki lopullisen päätöksen jatkaa opintojaan Helsingissä.

Filosofiasta psykologiaan

Rauhala osallistui sodan jälkeen professori **Eino Kailan** (1890–1958) luennoille, jotka keskittyivät filosofian historiaan ja erityisesti **Platonin** filosofiaan. Rauhala kuvaa Kailaa sivistyneeksi humanistiksi, jolle muodolliset rajat eivät olleet tärkeitä. Kun Rauhala yritti suorittaa filosofian approbatur-arvosanaa, Kaila käännutti hänet kahdesti oveltaan sovitusta tapaamisesta huolimatta. Kolmannella kerralla Kaila hyväksyi arvosanan ilman ainuttakaan kysymystä.

Yliopisto-opintojen ohella Rauhala suoritti ylioppilastutkinnon. Hän kävi myös kesäisin kesäyliopiston kursseilla. Vuonna 1947 yksityislukiassa suoritettu ylioppilastutkinto avasi hänelle tien yliopistoon. Tässä vaiheessa hänellä oli koossa kasvatustieteen laudatur ja filosofian approbatur. Jo tällöin hän koki filosofian kutsumukseksen.

Työllistymisen vuoksi hän valitsi pääaineekseen psykologian, jota hän opiskeli Kailan oppilaiden **Kai von Fieandt**in (1909–2000) ja **Arvo Lehtovaaran** (1905–1985) johdolla. Vuonna 1949 hän suoritti filosofian kandidaatin tutkinnon. Pro gradu -työnsä toisena tarkastajana oli **Erik Ahlman** (1892–1952), jonka ajattelulla oli myöhemmin suuri vaikutus Rauhalaan. Samana vuonna hän solmi avioliiton **Esteri Kankaanpään** kanssa (1918 –).

Psykologin työt Rauhala aloitti Sipoon Nikkilässä sijaitsevassa Helsingin kaupungin mielisairaalassa. Myös Ester sai hoitajan paikan Nikkilästä. He työskentelivät Nikkilässä vuosina 1949–1955. Siellä Rauhala tutustui psykiatri **Oskar Parlandiin** (1912–1997).

Jo silloin Rauhala häiritsti, että potilaiden häiriöitä, erityisesti psykooseja, lähestyttiin yksinomaan lääketieteellisen psykiatrian alaan

kuuluvina sairauksina. Psykiatrian hoitomenetelminä olivat silloin muun muassa sähköshokit, rauhoittavat lääkitykset ja lobotomia. Humanistisen koulutuksen saanut Rauhala teki potilaille diagnostisia testejä, joita hän piti selvästi turhina häiriintyneiden potilaiden hoidossa.

Vuonna 1949 valmistuneessa psykologian lisensiaattityössään Rauhala kyseenalaisti unkarilaisen **Léopold Szordin** (1983–1986) kehittämän persoonallisuustestin hyödyn skitsofrenian diagnosoimisessa. Sadasta potilaasta, sadasta mielisairaalan työntekijästä ja sadasta muusta kontrolliryhmän henkilöistä löytyi testin avulla jokaisesta yhtä paljon skitsofreenikkoja.

Nikkilän herätys

Kokemukset sairaalapsykologin työssä saivat aikaan oivalluksen, jota Rauhala kutsuu ”Nikkilän herätykseksi”. Hän pitää tätä uransa kannalta keskeisenä. Mielen häiriöistä kärsivien potilaiden kvantitatiivinen ja tilastollinen luokitus edeltä määrättyihin tautiluokituksiin on väärä lähestymistapa mielen häiriöihin.

Jokainen mielen häiriöstä kärsivä – kuten kaikki muutkin ihmiset – on omassa ainutkertaisessa tilanteessaan. Jokaisella kokemuksella on ainutkertainen merkityksensä häiriintyneenäkin. Toisin sanoen yksilön ja/tai hänen ympäristönsä hyvinvoinnin kannalta epäsuotuisa. Rauhalan mukaan tämä pitäisi ottaa huomioon kaikessa kokonaisvaltaisessa psyykkisessä auttamistyössä, kun se ei tähtää vain määrättyjen oireiden poistamiseen vaan epäsuotuisien kokemistapojen kehittämiseen ja muuttamiseen.

Freudin ja Jungin psykoanalyttinen teoria sai keskeisen aseman Rauhalan ajattelussa. Ei pelkästään psykoterapeuttisen praktiikan tasolla vaan laajemmin tulkitsevana ja ymmärtävänä lähestymistapana ihmiseen. Edelleen psykoanalyysin mukaan häiriöt ymmärrettiin yleisinä luokituksina.

Rauhala lähti vuonna 1954 suorittamaan kliinisen psykologian jatko-opintoja Lontoon

yliopiston psykiatriseen **Maudsley-instituuttiin** psykologi ja persoonallisuusteoreetikko **Hans J. Eysenckin** (1916–1997) johdolla. Vierailu oli pettymys Rauhalle, joka turhautui sen aikaisiin psykologisiin metodeihin. Eysenckin laboratorion tutkimus koostui behaviorismiin perustuvaan kvantitatiiviseen mittaamiseen.

Rauhala halusi tutustua psykoanalyysiin, johon Maudsley-instituutissa suhtauduttiin kielteisesti. Hän kävi salaa omalla kustannuksellaan jungilaisessa analyysissä, koska piti sitä freudilaista analyysia turvallisempänä. Hän jatkoi analyysia myöhemmin Helsingissä.

Rauhala sai ensimmäisen kosketuksen fenomenologiaan **Carl Gustav Jungin** (1875–1961) syvyyopsykologian välityksellä. Jung käyttää ”fenomenologian” käsitettä hyvin vapaassa merkityksessä kuvamaan psykoanalyytikon lähestymistapaa, jolla päästään unien ja myyttien elämyksellisiin sisältöihin sekä niiden edustamiin tiedostamattomiin merkitysprosesseihin.

Nikkilän ja Lontoon herätysten kautta Rauhala lähestyi kansainvälistä suuntausta, jossa lääketieteellinen psykiatrian ja mielisairauden käsitteen kyseenalaistaminen yleistyi 1960-luvulla. Suuntauksen taustalla on ranskalaisen filosofin **Michel Foucaultin** (1926–1984) ”*hulluuden*” käsitteen historiallista syntyprosessia ja sen lääketieteellistymää koskevat tutkimukset.

Rauhalle tärkeitä tutkijoita olivat myös unkarilaissyntyinen **Thomas Szasz** (1920–2012) ja skotlantilainen **R. D. Laing** (1923–1989). Rauhala sanoo Szaszin ja Laingin tyrmänneen mielitaudin käsitteen, kuten hänkin. Rauhala yhtyy heidän kritiikkiinsä, mutta ei hyväksy sitä, että he eivät kehittele positiivista vaihtoehtoa käsitteen tilalle, kuten hän on tehnyt.

Humanistinen psykologia

1950- ja 1960-lukujen taitteessa syntyi humanistisen psykologian tutkimussuuntaus. Sen ydinajatus on holistinen ja fenomenologiseksi-sensitiaalinen käsitys ihmisen tajunnan rakenteesta, jota voidaan ymmärtää sen omasta

tilanteesta ja näkökulmasta. Tajunta on aina suhteessa niihin tarkoituksiin, tavoitteisiin ja merkityssuhteisiin, joihin se on sitoutunut. Myös tätä samaa Rauhala tavoitteli.

Humanistisen psykologian avainteoreetikkoja olivat amerikkalaiset psykologit **Carl Rogers** (1902–1987) ja **Abraham Maslow** (1908–1970). Maslow näki humanistisen suuntauksen ”kolmantena voimana” behaviorismin ja psykanalyysin rinnalla. Humanistista ihmiskäsitystä psykoterapeuttiseen käyttöön sovelsi itävaltalainen **Viktor Frankl** (1905–1997). Franklin eksistenssianalyysiin perustuvan logoterapian elämäntarkoitukseen ja arvoihin perustuvat näkemykset ovat tärkeitä Rauhalalle.

Psykologiassa Rauhala nähdään johtavana suomalaisena tutkijana. Antipsykiatrialla, humanistisella psykologialla ja eksistentiaalisella terapialla on filosofiset juuret **Søren Kierkegaardin** (1813–1855), **Friedrich Nietzschen** (1884–1900) ja **Martin Heideggerin** (1889–1976) ajattelussa sekä **Jean-Paul Sartren** (1905–1980) eksistentialismissa.

Rauhala ei ole radikaaleimpia antipsykiatrian edustajia. Hän ei ole milloinkaan kiistänyt henkisistä häiriöistä ja epänormaaleista kokemistavoista kärsivien tarvetta ja oikeutta tulla autetuiksi. Hän ei myöskään ole kiistänyt psykiatristen hoitomenetelmien tai toimivien psyykenlääkkeiden merkitystä osana auttamista.

Rauhala on hahmotellut teoreettista perustaa sille laajasti hyväksytylle näkemykselle, että pelkkä lääkehoito tai muu aivofysiologiaan vaikuttaminen eivät riitä mielellisesti häiriintyneen auttamisessa. Tämä selviää parhaiten Rauhalan sekä psykiatrien **Hannu Lauermaan** ja **Seppo K. J. Utrian** vuoropuheluista *niin&näin*-lehden ja *Suomen Lääkärilehden* sivuilla vuosina 2002–2003. Rauhalan mukaan sairastuneen elämäntilanteen hyväksyminen ja ymmärtämi-

nen sekä tästä avautuvien omien ainutkertaisen mahdollisuuksien oivaltaminen edellyttävät jonkinlaista terapeutista auttamista.

Nikkilässä ja Lontoossa muotoutuneen vakaumuksen pohjalta hän alkoi suunnitella väitöskirjan tekemistä. Tämä vei hänet psykologiasta takaisin filosofiaan.

Takaisin filosofiaan

Rauhalan kirjallisen työn avaus oli vuonna 1961 ilmestynyt *Mitä psykoterapia on ja kuka sitä tekee?* Kirjassaan Rauhala esittää näkemyksen psykoterapian humanistisesta, tulkitsevasta ja tapauskohtaisesta luonteesta suhteessa psykiatrian luonnon- ja lääketieteelliseen lähestymistapaan. Vielä tällöin hän pysyttelee psykologian

viitekehityksessä. Fenomenologista lähestymistapaa hän tarkastelee jungilaisessa viitekehityksessä.

Kirjan ilmestymisen jälkeen hän puhui eräässä tilaisuudessa Jungin syvyyksiä psykologian filosofisista lähtökohdista. Tilaisuuden jälkeen filosofian professori **Sven Krohn** tuli hänen puheilleen sanoen esitelmän olleen ”*lähes puhdasta fenomenologiaa*”.

Krohn ehdotti Rauhalaa laajentamaan aihetta filosofian suuntaan ja tekemään siitä väitöskirjan. Rauhala teki työtä pyydettyä ja tie Jungista **Edmund Husserlin** (1859–1938) ja Martin Heideggerin filosofiaan löytyi.

Turun yliopistossa oli Sven Krohnin perustama fenomenologis-hermeneuttinen filosofiafiiri, johon Rauhala kuului. Krohnin filosofisen työn yksi keskeisistä elementeistä on ihmisen yliajallisen henkisyyden ”*ydinihmisen*” tarkastelu. Rauhalan mukaan Ahlman ja Krohn ovat ”*hengen analyysin suurmestareita*”. Hän oli Krohnin keskeisin oppilas. Krohnin teosofisiin ja parapsykologisiin käsityksiin Rauhala suhtautui varauksellisesti.

Rauhala on hahmotellut teoreettista perustaa sille laajasti hyväksytylle näkemykselle, että pelkkä lääkehoito tai muu aivofysiologiaan vaikuttaminen eivät riitä mielellisesti häiriintyneen auttamisessa.

Väitöskirjaansa Rauhala valmisteli vuosina 1961–1969. Tällöin hän työskenteli yksityisenä psykologina ammatinvalinnan ohjauksessa sekä opetti ja luennoi erilaisissa tilaisuuksissa. Hän tutustui Husserlin ja Heideggerin fenomenologiaan varsin itsenäisesti. Koska hän työskenteli Helsingissä, Turun fenomenologiseen piiriin osallistuminen ei ollut aktiivista.

Vuonna 1969 valmistui Rauhalan väitöskirja *Intentionality and the Problem of the Unconscious*. Krohn toimi vastaväittäjänä. Suomesa Rauhalan väitöskirja jäi vähälle huomiolle. Muualla väitöskirja kyllä huomattiin. Esimerkiksi teknologian filosofi **Albert Borgman** (1937–) ja humanistisen psykologian edustaja **Joseph Rychlak** (1928–) kiittivät väitöskirjaa. Jungilainen psykologi **Paul Seligman** (1904–1985) näki, ettei fenomenologinen lähestymistapa tiedostamattomaan voi olla psykoanalyttisen praktiikan kannalta hedelmällinen. Rauhalan vastaus Seligmanille oli, ettei hän tähtääkään praktiseen sovellukseen vaan psykoterapian perusteiden filosofiseen analyysiin.

Sven Krohnin jäädessä eläkkeelle vuonna 1970 Turun yliopiston teoreettisen filosofian professuuria hoiti aluksi **Lauri Routila** (1934–). Professori **Juha Tenkun** (1917–2005) siirtyttyä Helsinkiin Turun yliopisto käytännöllisen filosofian professuuri tuli täytettäväksi. Rauhala todettiin virkaan päteväksi. Valituksi tuli kuitenkin logiikasta väitellyt, myöhemmin filosofian klassikoihin ja etiikkaan erikoistunut **Juhani Pietarinen** (1936–).

Jälkiviisaasti Rauhala näkee tämän myönteisenä asiana hänen oman ajattelunsa kannalta. Näin hän välttyi hallinnollisesta vastuusta ja vapautui akateemisista julkaisupaineista. Vuodesta 1970 lähtien hän oli filosofian dosenttina Turun yliopistossa. Vuosina 1976–1980 hän oli soveltavan psykologian apulaisprofessorina Helsingissä. Mitään pysyvää oppilaspiiriä hänen ympärilleen ei muodostunut yliopistoaikana.

Rauhalan ihmiskäsityksen analyysia on hyödynnetty ainakin parissakymmenessä väitöskirjassa. Vuonna 1994 Rauhala vihittiin Oulun

yliopiston kasvatustieteen tiedekunnan kunniatohtoriksi. Vuonna 1998 hän sai psykologian emeritusprofessorin arvon.

Hänen 1960-luvulla alkanut kirjallinen uransa on jatkunut aina 2000-luvulle saakka. Rauhala jäi eläkkeelle 1981, jonka jälkeen hänen tärkeimmät kirjoituksensa ovat syntyneet. Hän on ollut kysytty luennoitsija erilaisissa tilaisuuksissa. Samoin hän itse on ollut aktiivinen osallistuja monissa seminaareissa. Kaikki julkiset tilaisuudet hän on joutunut nyttemmin jättämään heikentyneen kuulonsa vuoksi.

Lauri Rauhalan oma mielenkiinto tiivistyy kysymyksiin, ”*Mitä ihminen on?*” ja *Miten ihminen on olemassa tajunnallisena, kehollisena ja suhteessa maailmaan?*” Näitä kysymyksiä hän on tutkinut reilusti yli puolivuosisataa ●